

สำรวจเกาหลีใต้ จีน และเกาหลีเหนือในปี พ.ศ. 2534 ผ่าน
พระราชนิพนธ์ประเภทบันทึกการเดินทางเรื่อง *แกระรอยโสม* ใน
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

รัญวรัชญ์ พูลศรี*

Ranwarat Poonsri

(ที่มา <https://www.b2s.co.th>)

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ.

(2534). *แกระรอยโสม*.

กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.

285 หน้า.

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเป็นนักอักษรศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ที่มีผลงานพระราชนิพนธ์จำนวนมากทั้งงานพระราชนิพนธ์ประเภทสารคดีและบันเทิงคดี พระราชนิพนธ์ทั่วไป พระราชนิพนธ์บทกวี พระราชนิพนธ์แปล พระราชนิพนธ์วิชาการ หนังสือรวมพระราชนิพนธ์ บทเพลงพระราชนิพนธ์ และพระราชนิพนธ์

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ติดต่อได้ที่: ranwarat.p@ku.th

ชุดเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศของพระองค์มีจำนวนมากถึง 53 เล่ม ตามการเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศต่าง ๆ ทั้งในยุโรปและเอเชีย ในจำนวนนี้เป็นบันทึกการเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศจีนจำนวน 11 เล่ม และการเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน (ASEAN) จำนวน 17 เล่ม พระราชนิพนธ์ชุดเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ จดอยู่ในหนังสือประเภทสารคดี (Non-fiction) ประเภทบันทึก (Memoir) ประเภทหนึ่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประสบการณ์ของผู้เล่าซึ่งได้เดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ที่แตกต่างไปจากภูมิสำเนาของตน โดยมีเนื้อหามุ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ ภูมิประเทศ ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คนที่ได้พบเจอระหว่างการเดินทาง นอกจากนี้บางครั้งยังสอดแทรกทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นตลอดจนทรรศนะต่อโลกและชีวิตของผู้เล่าไว้ด้วย (อรสุธี ชัยทองศรี, 2558, น. 26) *แกระรอยโสม* เป็นพระราชนิพนธ์ลำดับที่ 14 ที่ทรงบันทึกไว้เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐเกาหลี สาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี ระหว่างวันที่ 18-29 มีนาคม ปี พ.ศ. 2534 ทรงมีพระราชทัศนะเกี่ยวกับการเดินทางในครั้งนั้นดังได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในคำนำว่า

“หลังจากเหตุการณ์การรวมเยอรมันในรอบปีที่ผ่านมา ข้าพจากสื่อมวลชนที่เราได้ยินได้ฟังกันอยู่ในช่วงนี้ ในบรรดาเรื่องราวอันยุ่งเหยิงทั้งปวง ก็จะมีเรื่องของการเจรจาเพื่อความเข้าใจกันระหว่างเกาหลีใต้และเกาหลีเหนือ ชนชาติเดียวกันที่มีความจำเป็นที่ต้องแยกจากกันด้วยเหตุแห่งสงครามเย็นอยู่ด้วยเรื่องหนึ่ง มีคนมาถามข้าพเจ้าหลายครั้งว่ามีความรู้สึกอย่างไร ที่ได้มีโอกาสไปเยือนถึงเกาหลีเหนือและเกาหลีใต้ในช่วงเวลาเดียวกัน เห็นว่าจะมีแนวโน้มที่ สองประเทศนี้จะร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้หรือไม่ เมื่อฟังคำถามข้าพเจ้ากลับคิดถึงข้อวิจารณ์ที่ท่านผู้ใหญ่ท่านหนึ่งได้เคยปรารภกับข้าพเจ้าถึงเรื่องการเดินทางของนักเดินทางหรือนักสำรวจในศตวรรษ ก่อนที่เขียนเรื่องเกี่ยวกับภูมิภาคของเรา ว่าเขียนถูกบ้างผิดบ้าง จะ

เอาอย่างไรกับคนต่างวัฒนธรรมที่แวะมาชั่วคราวช่วยยาม ตัวข้าพเจ้าเมื่อเติบโตมา ก็ไม่เคยพำนักในประเทศใดประเทศหนึ่งเกินกว่าสองสามสัปดาห์ ความรู้เกี่ยวกับต่างประเทศก็มีอยู่ค่อนข้างจะจำกัด การเดินทางไปเกาหลีเหนือ เกาหลีใต้ ก็อยู่เพียงประเทศละสามสี่วันก่อนไปก็ได้เคยค้นคว้าเกี่ยวกับประเทศทั้งสองนี้อย่างละเอียดถี่ถ้วน จึงไม่เป็นการสมควรแต่ประการใดที่จะให้ข้อคิด หรือวิจารณ์เรื่องราวที่ลึกซึ้งของประเทศเขา สิ่งที่ตั้งใจเขียนในหนังสือ “แกะรอยโสม” เล่มนี้จึงเป็นเพียงการเล่าถึงสิ่งที่ได้ไปพบเห็นในช่วงระยะเวลาสั้นๆ และอาจจะสอดแทรกความรู้สึกที่เป็น “ปฏิกริยาอัตโนมัติ” ต่อประสบการณ์ดังกล่าว เพื่อผู้ที่ได้อ่านจะได้เก็บเอาข้อมูลดิบเหล่านี้ไปร่วมกับข้อมูลที่ท่านมีอยู่แล้ว ลงความคิดวิเคราะห์ต่อ หนึ่ง ในการเดินทางไปเกาหลีเหนือและเกาหลีใต้ จำเป็นจะต้องหยุดอยู่ที่กรุงปักกิ่ง ข้าพเจ้าจึงถือโอกาสนี้ เพิ่มเติมประสบการณ์เกี่ยวกับประเทศจีนให้แก่ตัวข้าพเจ้าเองและแก่ผู้อ่านที่ติดตามการท่องเที่ยวในโลกกว้างของข้าพเจ้ามาตลอด”

จากพระราชนิพนธ์คำนำแสดงถึงพระราชปณิธานในการเป็นนักเขียนบันทึกการเดินทางที่เป็นกลางและมีได้หมายให้งานพระราชนิพนธ์เป็นหลักฐานข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์สังคม ดังที่ทรงนิยามว่าเป็น “ปฏิกริยาอัตโนมัติ” จากประสบการณ์ตรงของพระองค์เอง อาจกล่าวได้ว่า “ปฏิกริยาอัตโนมัติ” นี้เองที่เป็นเสน่ห์ของงานพระราชนิพนธ์เพราะทำให้ผู้อ่านเกิดความสนุก ตื่นเต้น สนใจใคร่รู้ต่อเรื่องราวที่พระองค์ได้ทรงพาไปชมราวกับได้เดินทางไปพร้อมกับพระองค์ นอกจากนี้ แม้พระองค์จะทรงแสดงพระราชทัศนะว่างานพระราชนิพนธ์ประเภทบันทึกการเดินทางนี้เป็นข้อมูลดิบและเป็น “สิ่งที่ได้ไปพบเห็นในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ” แต่ด้วยพระวิริยะที่ทรงจดบันทึกข้อมูลโดยละเอียดจึงทำให้พระราชนิพนธ์ *แกะรอยโสม* มีคุณูปการต่อผู้ที่ต้องการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสาธารณรัฐเกาหลี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลีหรือเกาหลีเหนือที่จะหาผู้มีประสบการณ์ตรงในการเดินทางไปเยือนและจดบันทึก

ข้อมูลมานำเสนอได้ยากยิ่ง พระราชนิพนธ์เล่มนี้จึงเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่จะทำให้ผู้อ่านเห็นสภาพสังคมของสาธารณรัฐเกาหลี สาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลีในปี พ.ศ. 2534 และสามารถนำไปประกอบกับข้อมูลกระแสหลักเกี่ยวกับทั้งสามประเทศได้

เกาหลีใต้ จีน และเกาหลีเหนือ

ลำดับการเดินทางตามที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เริ่มที่สาธารณรัฐเกาหลีหรือเกาหลีใต้ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ เสด็จพระราชดำเนินโดยเครื่องบินพระที่นั่งจากกรุงเทพมหานครไปยังกรุงโซล สาธารณรัฐเกาหลี เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเกาหลี ทอดพระเนตรงานศิลปะต่าง ๆ เช่น ภาพศิลปะทางพุทธศาสนา ศิลปะจากเอเชียกลางซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะสมัยราชวงศ์ถัง เป็นต้น จากนั้นเสด็จฯ ไปทรงพบประธานาธิบดีโนห์ แท วู และเสวยพระกระยาหารกลางวันที่มาตามชอย ชิดาประธานาธิบดีจัดถวาย ณ ทำเนียบประธานาธิบดี ต่อจากนั้นเสด็จฯ ไปยังมหาวิทยาลัยอีฮว่า (Ewha) มหาวิทยาลัยสตรีที่เก่าแก่ที่สุดของสาธารณรัฐเกาหลี ทรงเยี่ยมโรงเรียนประถมสาธิต โรงเรียนอนุบาล หอสมุดกลางและพิพิธภัณฑ์ของมหาวิทยาลัย ทรงแสดงปาฐกถาเรื่อง “การสอนวิชาเกษตรแก่นักเรียนในเมืองและในชนบท” ณ ห้องประชุมของมหาวิทยาลัย ในช่วงค่ำ เสวยพระกระยาหารค่ำที่รัฐมนตรีก่อนการกระทรวงการต่างประเทศจัดถวาย ณ ทำเนียบรัฐมนตรีก่อน

วันต่อมา สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ เสด็จฯ ไปยังมหาวิทยาลัยจุงอัง (Chung-Aung) ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเอกชนที่เก่าแก่แห่งหนึ่งของเกาหลีใต้ ทรงรับการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศึกษาศาสตร์ จากนั้น เสด็จฯ ไปยังองค์การพัฒนาชนบทที่เมือง Suweon เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการพัฒนาชนบททั้งหมด รวมทั้งงานด้านการเกษตร การวิจัย การพัฒนาและส่งเสริม กับการจัดตั้งองค์การของเกษตรกรและร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ให้มาศึกษาดูงาน จากนั้นเสด็จฯ ไปยังสถานีวิจัยหม่อนไหม เสด็จพระราชดำเนินโดยรถไฟพระที่นั่งจากสถานีรถไฟกรุงโซล

ไปยังเมืองเคียงจู ใช้เวลาเดินทางประมาณ 4 ชั่วโมงจึงเสวยพระกระยาหารกลางวันบนรถไฟ ทรงบันทึกไว้ในพระราชนิพนธ์ว่า *ชื่อเมืองเคียงจูมีความหมายในภาษาเกาหลีว่า “Happy promise”* ณ เมืองเคียงจู พระองค์เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรวัดพุทธกุกซา ทรงบันทึกไว้ว่าชื่อวัดมีความหมายว่าดินแดนของพระพุทธเจ้า สร้างในคริสต์ศตวรรษที่ 6 และได้รับการบูรณะใหม่ในคริสต์ศตวรรษที่ 18-20 จากนั้นเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเมืองเคียงจู สุสานราชวงศ์ซิลลา เมืองเคียงจูนี้มีศิลปวัตถุมาก จึงเรียกว่าเป็นพิพิธภัณฑที่ที่ไม่มีกำแพง เป็นแหล่งศึกษาทางด้านศิลปวัฒนธรรม มีการควบคุมความสูงของอาคาร บูรณะบ้านเรือนเก่า ๆ และรักษาสีสิ่งแวดล้อมอย่างดี ยูเนสโกจึงได้ประกาศให้เมืองเคียงจูเป็นเมืองวัฒนธรรมของโลก

ส่วนที่สองของพระราชนิพนธ์ *แกะรอยโสม* คือการเสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ เสด็จพระราชดำเนินโดยเครื่องบินพระที่นั่งจากกรุงโซล สาธารณรัฐเกาหลี ไปยังกรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น แล้วประทับเครื่องบินพระที่นั่งของสายการบินจีน เสด็จฯ ต่อไปยังกรุงปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน ณ กรุงปักกิ่ง พระองค์เสด็จฯ ไปยังสถาบันสำรวจทรัพยากรธรรมชาติด้วยดาวเทียม ทอดพระเนตรนิทรรศการและโครงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบริโมทเซนซิ่ง การสาธิตระบบข้อสนเทศทางภูมิศาสตร์ เสด็จฯ ไปยังสถาบันวิจัยภาวะแวดล้อม ทอดพระเนตรศูนย์คอมพิวเตอร์ ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ เสด็จฯ ไปยังศูนย์กีฬาและบันเทิงคังเลอกง ศูนย์การค้าเปยจิง

วันต่อมา สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรกิจการของโรงงานเคมีภัณฑ์ที่ 4 ซึ่งผลิตสิ่งของเครื่องใช้ประจำวันประเภทสบู่ ครีမ် มีห้องปฏิบัติการทางด้านพืชสมุนไพร แล้วเสด็จฯ ไปยังโรงงานผลิตเสื้อเชิ้ต เสื้อผ้าสำเร็จรูป ส่วนใหญ่เป็นยี่ห้อจากต่างประเทศ มีเครื่องคอมพิวเตอร์ช่วยในการออกแบบ จากนั้นเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรสวนหยวนหมิงหยวน สร้างในสมัยราชวงศ์ชิง ทรงบันทึกไว้ในพระราชนิพนธ์ว่า ชื่ออาคาร สวนและสระน้ำในสวนแห่งนี้ล้วนมีความหมายที่ไพเราะ เช่น *ทะเลสาบฟูไห้คือทะเลแห่งความสุข* พระองค์ทอดพระเนตร “หมิงกิง” แปลว่าวังหลงทาง มีลักษณะเป็นเขาวงกต มีกำแพงเป็นปูน ตรงกลางเป็นศาลาซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสวรรค์ ทอดพระเนตรบริเวณที่เคยเป็นที่ตั้งพระราชวังเดิม ซึ่งมีลักษณะ

ทางสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก จากนั้น เสด็จฯ ไปยังสถาบันวิจัยพฤกษศาสตร์ เชียงซานที่ขึ้นกับสภาวิจัยวิทยาศาสตร์จีน ในสถาบันมีการวิจัยเรื่องพืชและมีส่วน พฤกษศาสตร์ที่มีพืชกว่า 5,000 ชนิด ทอดพระเนตรสวนสนที่สะสมสนพันธุ์ต่าง ๆ และ เรือนกระจกที่รวบรวมพืชหลายชนิด รวมทั้งพืชเมืองร้อน สวนไม้ใบไม้ดอก เป็นต้น จากนั้นเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรการเรียนการสอนภาษาไทยที่มหาวิทยาลัยปักกิ่ง พระราชทานพระราชวโรกาสให้นักศึกษาไทยเฝ้าฯ จากนั้นเสด็จฯ ไปยังถนนซู่โจว เป็น ถนนเข้าสวนพระราชวังฤดูร้อนคือวังอีเหอหยวน ทรงพระดำเนินทอดพระเนตรร้านค้า ต่าง ๆ แล้วเสด็จฯ ไปทอดพระเนตร "โจวโหวเตียน" ซึ่งเป็นที่ค้นพบมนุษย์ปักกิ่งที่มี ชื่อเสียง ทอดพระเนตรถ้ำมนุษย์ปักกิ่ง พิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงเรื่องมนุษย์โบราณ เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรวัดหยุนจู มีชื่อเรียกอีกชื่อว่า วัดชีหยูว เป็นที่เก็บแผ่นศิลาจารึก พระไตรปิฎกภาษาจีนที่สมบูรณ์มาก ในช่วงค่ำ เสวยพระกระยาหารค่ำที่นายหลี่ เฟิง นายกรัฐมนตรีจัดถวาย ณ เรือนรับรองเตี่ยวหวูไถ อาคาร 18

ส่วนที่สามของพระราชนิพนธ์คือการเสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนเกาหลีหรือเกาหลีเหนือ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ เสด็จพระราชดำเนินโดยเครื่องบินพระที่นั่งจากกรุงปักกิ่งไปยังกรุงเปียงยาง สาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี ประทับรถยนต์พระที่นั่งทอดพระเนตรสถานที่สำคัญของ กรุงเปียงยาง นครหลวงของสาธารณรัฐซึ่งเป็นเมืองที่สร้างขึ้นใหม่เพราะเมืองเก่าถูก ระเบิดเสียหายมากในระหว่างสงคราม เสด็จฯ ไปทรงพบนาย Li Jong Ok รอง ประธานาธิบดี และเสวยพระกระยาหารค่ำที่รองประธานาธิบดีจัดถวาย ณ ตึกรัฐสภา มั่นชูแด วันต่อมา เสด็จฯ ไปทรงพบนาย Yang Hyong Sop ประธานสภาประชาชน สูงสุด รองประธานาธิบดี และรองนายกรัฐมนตรี ณ ตึกรัฐสภามั่นชูแด ทรงรับการ ทูลเกล้าฯ ถวายเครื่องอิสริยาภรณ์สูงสุดของประเทศ และปริญญาดุษฎีบัณฑิต กิตติมศักดิ์ สาขารัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ จากนั้น เสด็จฯ ไปยังพิพิธภัณฑ์ ประวัติศาสตร์ ทอดพระเนตรการจัดแสดงสิ่งต่าง ๆ ที่น่าสนใจ อาทิ วิวัฒนาการของ มนุษย์ตั้งแต่มนุษย์ Picanthrop ที่พบในเปียงยางเมื่อปี ค.ศ. 1966 เครื่องมือหินเมื่อล้าน ปีมาแล้ว ซากดึกดำบรรพ์สมัย Paleolithic อายุราว 100,000 ปี พบที่เปียงยางเมื่อปี ค.ศ. 1977 เป็นต้น ในช่วงบ่าย เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรบ้านเกิดประธานาธิบดี กิม อิล

ซุง ที่ Mangyongdae ที่ยังรักษาสีของเครื่องใช้ที่คุ้นเคยและประเพณีที่ดีเคยใช้ เช่น เครื่องใช้ในการทำไร่นา เครื่องทอผ้า เครื่องทำเบหมี เครื่องสับหญ้าเลี้ยงสัตว์ ไร่ดองกิมจิ

จากนั้น เสด็จฯ ทอดพระเนตรเขื่อนทะเลตะวันตก ที่เมืองนามโป เป็นเขื่อนกันปากน้ำแดง ใช้เวลาสร้างถึง 5 ปี มีประโยชน์หลายด้าน ทั้งด้านการคมนาคม ป้องกันอุทกภัย ชักน้ำเข้ามาใช้ตามไร่นาได้และยังป้องกันน้ำเค็มขึ้นมาในแม่น้ำ ในช่วงค่ำ เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรการแสดงที่โรงละครมันชูแด จากนั้นเสด็จฯ ไปทรงพบประธานาธิบดีคิม อิล ซุง และเสวยพระกระยาหารกลางวันที่ประธานาธิบดีจัดถวาย ณ ทำเนียบประธานาธิบดี จากนั้น เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมโรงพยาบาลหญิงหรือโรงพยาบาลสตรีกรรม เป็นศูนย์บริการแม่และเด็กส่วนกลาง ประสานงานกับศูนย์ทั่วประเทศ เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรสถานีรถไฟใต้ดิน สถาบันศิลปะมันชูแด วังเยาวชนมันชูแด มีห้องกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับเยาวชน อาทิ สระว่ายน้ำ ห้องกระโดดน้ำ ห้องดนตรี ห้องวาดภาพ ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องวิทยาศาสตร์ ทอดพระเนตรการแสดงของเด็ก มีการแสดงดนตรี ระบายสีเมือง วงดนตรีพื้นเมือง ระบายเตะฟุตบอล ระบายลีด และการแสดงยิมนาสติกประกอบเพลง

พระราชทัศนะและพระราชอารมณ์ขันในพระราชนิพนธ์ แกะรอยโสม

ตามที่กล่าวไว้ในตอนต้นว่า ลักษณะสำคัญของพระราชนิพนธ์ประเภทบันทึกการเดินทางของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ คือ พระราชทัศนะและพระราชอารมณ์ขัน หรือที่พระองค์ทรงนิยามว่าเป็น “ปฏิกริยาอัตโนมัติ” ที่มีต่อการเสด็จพระราชดำเนินเยือนสถานที่ต่าง ๆ ทำให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลินเสมือนได้เดินทางท่องเที่ยวไปกับพระองค์ด้วย ดังที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า “อนึ่ง ในการเดินทางไปเกาหลีเหนือและเกาหลีใต้ จำเป็นจะต้องหยุดอยู่ที่กรุงปักกิ่ง ขำพเจ้าจึงถือโอกาสนี้เพิ่มเติมประสบการณ์เกี่ยวกับประเทศจีนให้แก่ตัวข้าพเจ้าเองและแก่ผู้อ่านที่ติดตามการท่องเที่ยวในโลกกว้างของข้าพเจ้ามาตลอด” ด้วยเหตุนี้ผู้อ่านที่เคยได้อ่านงานพระราชนิพนธ์ประเภทบันทึก

การเดินทางของพระองค์จึงเสมือนเป็น “ผู้ติดตามการท่องเที่ยวในโลกกว้าง” ที่ได้รับประสบการณ์เดียวกัน

พระราชนิพนธ์ *แกะรอยโสม* ให้ข้อมูลทางด้านสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ เกษตรกรรมและการเมืองพร้อมกับพระราชทัศนะแทรกพระราชอารมณ์ขันของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ เช่น ตอนหนึ่งในพระราชนิพนธ์ เมื่อเสด็จเยือนสาธารณรัฐเกาหลีและทอดพระเนตรพระพุทธรูปยืนในท่าตรึงงค์¹ ทรงบันทึกไว้ว่า “พระพุทธรูปองค์หนึ่งเขามีกษณะแปลกคือยืนท่าตรึงงค์ ปกติจะพบแต่พระโพธิสัตว์ (ต้องตรวจสอบดูอีกที แต่ถ้าเป็นบ้านเราพระพุทธรูปยืนท่าตรึงงค์มีตั้งเยอะ ที่ไม่มีในเกาหลีอาจจะเพราะพุทธศิลป์เข้ามาในตอนที่ยุคเดียวยุคสมัยสร้างพระยืนตรง ๆ)” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ, 2534, น. 18) จากข้อความในพระราชนิพนธ์แสดงให้เห็นพระราชทัศนะในฐานะนักประวัติศาสตร์ศิลปะที่สามารถเปรียบเทียบพระพุทธรูปสมัยต่าง ๆ และสันนิษฐานถึงอิทธิพลรูปแบบทางศิลปะนั้นได้ ในขณะเดียวกันทรงใช้ภาษา

¹ ท่ายืนที่ใช้กับการสร้างหรือเขียนรูปมนุษย์ในงานศิลปะมีหลากหลาย โดยทั่วไปมักจะเรียกตามอิริยาบถที่เห็น เช่น ท่ายืน ท่านั่ง ท่านอน แต่มีท่าเฉพาะท่าหนึ่งคือ *ตรึงงค์* ที่พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อธิบายว่า เป็นท่ายืนโดยเอียงสามส่วนคือ สะโพก ไหล่ ศรีษะ มักพบเสมอในงานศิลปกรรมของอินเดียโบราณที่สร้างขึ้นทั้งในพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู ซึ่งแพร่หลายเข้ามาในประเทศไทยราวพุทธศตวรรษที่ 11-12 ส่วนประติมากรรมที่สร้างขึ้นในประเทศไทยในช่วงเวลาหลังจากนั้นเล็กน้อยพบทั้งในพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู เช่นเดียวกัน แต่ต่อมาความนิยมท่าตรึงงค์ในศิลปะได้หมดไปในเวลาค่อนข้างเร็ว ประติมากรรมโบราณของชาวตะวันตก เช่น รูปวีนิสแห่งเมืองมิลโล (*Venus de Milo*) ที่มีท่ายืนคล้ายคลึงกับท่าตรึงงค์ มีเรียกชื่อเฉพาะว่า *contrapposto* หรือ *contraposte* ซึ่งพจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน บัญญัติศัพท์ว่า *รูปตรึงงค์* โดยอธิบายว่า เป็นการยืนที่ใช้ขาข้างใดข้างหนึ่งรับน้ำหนักของร่าง ลำตัวบิดเบี้ยว คล้ายรูปตัว S คือศรีษะ ไหล่ และสะโพก เอียงไปคนละทาง รูปลักษณะเช่นนี้ปรากฏครั้งแรกในสมัยคลาสสิกของกรีก ต่อมาประติมากรอิตาลีในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาได้นิยมยกย่องว่ารูปตรึงงค์เป็นแบบฉบับของความประสานกลมกลืนและสมดุลของรูปประติมากรรมในท่ายืน จึงมีการบัญญัติคำ *contraposto* ขึ้นใช้ในสมัยนั้น ท่ายืนเช่นนี้ในศิลปะตะวันตกได้รับความนิยมอยู่นานกว่าท่ายืนตรึงงค์ของศิลปะตะวันออก

ในการเล่าเรื่องเหมือนกับการเล่าให้เพื่อนฟังและเพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายต่อผู้อ่าน เช่น “มีตั้งแยะ” “ยืนตรง ๆ” เป็นต้น เช่นเดียวกับเมื่อทอดพระเนตรจารึก พระองค์ทรงแสดงพระราชทัศนะสันนิษฐานวิธีการตัดสินใจเพื่อทำจารึกเพิ่มเติมเพื่อสร้างความเข้าใจแก่ผู้อ่านว่า “ด้านหลังมีจารึกบอกศักราชคำนวณออกมาเป็น ค.ศ. 719 เล่าประวัติของผู้ที่สร้างถวาย บอกชื่อคัมภีร์ที่ผู้ถวายศรัทธา การตัดสินใจใช้นี้เขาต้องใช้หลักกสัด เอาลิ้มหลักตอกเอาไว้ ภาวนา (ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเวลาให้นานน้ำกลายเป็นน้ำแข็งก็จะระเบิดหินออกมาเอง)” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ, 2534, น. 20) จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญกับการนำเสนออย่างเป็นกลางในฐานะผู้เดินทางที่พาผู้อ่านไปชมสิ่งที่ทรงบันทึกไว้ หากข้อความใดที่เป็นข้อสันนิษฐานหรือพระราชทัศนะส่วนพระองค์จะทรงใส่วงเล็บไว้หรือเน้นย้ำให้มีการตรวจสอบข้อเท็จจริงก่อนเพื่อป้องกันมิให้ผู้อ่านถือเอาการเล่าเรื่องของพระองค์ไปเป็นข้อเท็จจริง ดังที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เมื่อเสด็จพระราชดำเนินเยือนวัด Pulguksa ว่า “วัด Pulguksa เริ่มต้นสร้างขึ้นราวคริสต์ศตวรรษที่ 6 ชื่อวัดแปลว่าดินแดนของพระพุทธเจ้า (เดาเอาว่าคงมาจากศัพท์สันสกฤตว่า พุทธเกษตร)” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ, 2534, น. 72)

เมื่อเสด็จมหาวิทยาลัยเอกชนในสาธารณรัฐเกาหลี พระองค์ทรงแสดงปาฐกถาโดยเลือกนำเสนอในหัวข้อพระราชภารกิจที่ทรงคุ้นเคยคือการสอนวิชาการเกษตร การปาฐกถาในครั้งนี้แสดงให้เห็นพระราชภารกิจของราชวงศ์ไทยเพื่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนและยังสอดแทรกพระราชอารมณ์ขันซึ่งถือได้ว่าเป็นเสน่ห์ในงานพระราชนิพนธ์ประเภทบันทึกการเดินทางของพระองค์ไว้ด้วย ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ว่า “เรื่องแสดงปาฐกถานี้ ข้าพเจ้าไม่สู้จะถนัดนักและนึกไม่ออกด้วยว่าจะเอาอะไรไปแสดงให้เขา เมื่อใกล้เวลาก็เลยนึกถึงเรื่องที่เคยทำงานมาคือการสอนวิชาเกษตรแก่นักเรียนทั้งในเมืองและในชนบท แบ่งเป็นระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และการศึกษาพิเศษคือ การศึกษาคนพิการ หูหนวก ตาบอดและปัญญาอ่อน มีการฉายสไลด์ประกอบกว่าจะจบหมดแรงไปทั้งคนพูดและคนที่พยายามฟัง ยกประโยชน์ให้คนที่หลับไม่รู้ตัวไม่เห็น” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ, 2534, น. 37) จากข้อความในพระราชนิพนธ์แสดงให้เห็นว่าการปาฐกถาในครั้งนี้เป็นพระราชภารกิจที่หนักสำหรับพระองค์และทรงสังเกตว่ามีผู้ที่นั่งหลับไม่ได้ฟังปาฐกถาแต่ก็ทรงนำมาสร้างอารมณ์ขันในพระราชนิพนธ์

ในกลุ่มงานพระราชนิพนธ์ประเภทบันทึกการเดินทางของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ นั้น พระองค์ให้ความสนใจกับการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์และศาสนสถานที่สำคัญของแต่ละประเทศเป็นอย่างมากและทรงจดบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุนั้น ๆ ไว้โดยละเอียดพร้อมกับข้อมูลเพิ่มเติมที่พระองค์ทรงให้ไว้ในฐานะนักประวัติศาสตร์ ดังที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ว่า “ศาลาอีกแห่งชื่อศาลาไร่คำพูดใช้เป็นที่พักพระศึกษาพระคัมภีร์และมีการเทศน์สั่งสอน ที่มีชื่อเช่นนี้ก็เป็นที่ปรินิพพานแล้ว เมื่อเข้าใจพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้แล้วก็เป็นเรื่องของจิตใจ สมานธิและปัญญา ในห้องนี้น่าสังเกตอีกอย่างคือไม่มีพระพุทธรูป มีแต่ภาพเขียน อีกอาคารมีบันได 33 ขั้น หมายถึงสวรรค์ (ข้าพเจ้าว่าน่าจะเป็นสวรรค์ชั้นดาวดึงส์)” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ, 2534, น. 81) การให้ข้อมูลเกี่ยวกับในพระราชนิพนธ์มีส่วนช่วยให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับสถานที่และวัตถุนั้นโดยพระองค์มักเปรียบเทียบกับสิ่งที่ผู้อ่านชาวไทยรู้จักหรือมีความรู้พื้นฐานอยู่บ้าง เช่น พระโพธิสัตว์ พุทธเกษตร สวรรค์ดาวดึงส์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังทรงพระราชทานข้อสันนิษฐานประกอบทางประวัติศาสตร์ไว้ด้วย

เมื่อทอดพระเนตรการศึกษาหลุมศพโบราณของสาธารณรัฐเกาหลี ทรงแสดงพระราชทัศนะว่า “ที่สงสัยว่าจะมีการติดตามเส้นทางแพร่ใหม่อยู่ทางนี้เพราะเจของเปอร์เซียหรือตุกตาตินเผาหน้าตาไม่เหมือนคนเกาหลี เหมือนพวกมาจากเอเชียกลางมากกว่า บรรจอยู่ในสุสาน ตุกตาพวกนี้ไม่ทราบว่าเป็นของที่มาจากเอเชียกลางหรือว่าเป็นฝีมือของคนทางนี้ที่เคยเห็นพวกเอเชียกลาง สิ่งของสมัยราชวงศ์ถังที่พบในเคียงจูก็มีปัญหาคำคิดอีกอย่างคือเส้นทางการติดต่อเป็นทางบกหรือทางน้ำ ข้าพเจ้าว่าเป็นทางบก” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ, 2534, น. 87) ในพระราชนิพนธ์ แกระอยโสม สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินเยือนสถานที่ใดมักจะทรงตั้งคำถามเกี่ยวกับสถานที่นั้นและหาคำตอบจากผู้ที่เฝ้ารับเสด็จ มิเช่นนั้นจะทรงตั้งข้อสันนิษฐานและหาคำตอบประกอบไว้ในพระราชนิพนธ์แก่ผู้อ่าน เช่นเดียวกับที่ทรงแสดงพระราชทัศนะและข้อสันนิษฐานทางด้านวรรณกรรมของเกาหลีเหนือ นิทานเรื่องนางฟ้าทั้งแปดไว้ว่า มีโครงเรื่องแบบเดียวกับเรื่องนางมโนห์ราของไทย “ภูเขาสวรรค์บนยอดมีทะเลสาบซึ่งหล่อเลี้ยงด้วยแม่น้ำสามสาย มีนิทานเรื่องนางฟ้าทั้งแปดชอบมาเล่นน้ำที่ในทะเลสาบ มีชายคนหนึ่งมาหลงรักนางฟ้า เผอิญชายผู้นี้เคยได้ช่วยเหลือกวางตัวหนึ่ง

เอาไว้ กวางนั้นก็เลยช่วยให้เขาได้สมความปรารถนาโดยการเอาเสื้อผ้าของนางฟ้าไปซ่อน นางฟ้าก็กลับสวรรค์ไม่ได้ แต่เขาก็คำนวณว่านางฟ้าก็ไม่ได้เสียใจเพราะว่ามนุษย์โลกแห่งนี้ มีความมั่งคั่งมากกว่าสวรรค์ มีผู้นำเอาเรื่องนี้มาสร้างเป็นละคร เล่นตอนปิดมหกรรม เยาวชน ข้าพเจ้าคิดว่าเป็นเรื่องที่มีความคล้ายคลึงกับเรื่องนางมโนहरา แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ใช่ ความรู้อะไร คนที่เขาเรียนมาเกี่ยวกับการแพร่กระจายของหินาคงจะอธิบายได้” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ, 2534, น. 232)

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินเยือนสถานที่ใด นอกจากพระองค์จะทรงให้ข้อมูลโดยละเอียดเกี่ยวกับสถานที่นั้นแล้ว พระองค์ยังทรงนำข้อดีของประเทศนั้น ๆ มาแนะนำเสนอแก่ผู้อ่านด้วย ดังความตอนหนึ่งในพระราชนิพนธ์ ทรงชื่นชมสถาปนิกจีนว่านอกจากจะมีความรู้เรื่องการออกแบบก่อสร้าง ภูมิทัศน์ แล้วยังมีความสามารถในการใช้ภาษา อันสังเกตได้จากการตั้งชื่อสถานที่อีกด้วย ความว่า “ชื่อของสวนและสระน้ำที่นี่มีความหมายต่าง ๆ ที่ไพเราะทั้งนั้น เช่น วานซุนหรือจางซุน หมายถึงฤดูซุนเทียนที่อยู่ นาน เปียไหย่ต้งเทียนหมายถึงยังมีโลกอื่น นอกจากสวรรค์ที่ถือกันว่ามี 36 ชั้น คือที่สวนนี้ซึ่งสวยงามดุจสวรรค์ ทะเลสาบฟูไห่คือทะเลแห่งความสุข ก่วนหลางถิง หอชมคลื่น ซึ่งหันหน้าสู่ทะเลสาบ ดูแล้วรู้สึกว่สถาปนิกของจีนเขาต้องคิดถึงเรื่องภูมิประเทศรอบข้างอย่างมากในการออกแบบอาคารและยังต้องมีความรู้ในเรื่องเทพนิยายโบราณ เช่น หอผิงเต่าเหยาไถหมายถึงเกาะผิงไห่ลที่เชื่อกันว่าเป็นที่อยู่ของเทพธิดา” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ, 2534, น. 133)

ในส่วนสุดท้ายของพระราชนิพนธ์ แกะรอยโสม พระองค์เสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลีหรือเกาหลีเหนือ ทอดพระเนตรการแสดงที่คณะผู้เข้าเฝ้าฯ จัดถวายแสดงให้เห็นการปลุกฝังความรักชาติและอุดมการณ์สังคมนิยมแก่เยาวชน ความรักชาติ ความกตัญญูต่อผู้นำ และความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนคือสิ่งที่รัฐปลุกฝังแก่เยาวชน ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ว่า “นักร้องเสียงดีทุกคน เล่นเพลงต่าง ๆ เช่น หว่านเมลิตพันธุ์ปฏิวัติ เพลงผู้หญิงเป็นดอกไม้ของชาติ มีลูกเป็นเยาวชนของชาติ เพลงพื้นเมืองชื่อเพลงเก็บใบหม่อน เพลงเก็บเกี่ยวแสดงความอุดมสมบูรณ์ของประเทศ เพลงสาวชาวเมือง เพลงขอบคุณในความรักของท่านผู้นำผู้ยิ่งใหญ่ จากนั้นเป็นการเต้นระบำ 1. ระบำฤดูกาล ต้นคล้าย ๆ กับ Modern

Dance เป็นสื่อทุกฤดูกาล 4 ฤดู เปลี่ยนเร็วมากมองไม่เห็นเลย 2. ระบำกลองจิ้งโก (เป็นกลองพื้นเมือง) 3. โคบาลสามคน 4. ระบำดอกทานตะวัน 5. ระบำตุ๊กตาไขลาน” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ, 2534, น. 201) และเมื่อเสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน ทรงบันทึกไว้ว่าจีน ในปี พ.ศ. 2534 ตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมากและได้ตั้งหน่วยงานพิเศษขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหามลพิษโดยเฉพาะ ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ว่า “สถาบันวิจัยภาวะแวดล้อม เริ่มตั้งมาตั้งแต่ ค.ศ. 1980 เป็นหน่วยงานระดับชาติ มีเครื่องมืออะไรบ้าง งานวิจัยที่ทำมีหลายโครงการ เช่น การควบคุมมลภาวะ (รู้สึกเขาตระหนักในเรื่องนี้มาก คุณหลิวที่คุยกันในรถก็บ่นเรื่องเมืองไทยอยู่เรื่องเดียวคือ อากาศเป็นพิษ เนื่องจากควันรถ)” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ, 2534, น. 114) อาจกล่าวได้ว่า ในพระราชนิพนธ์ประเภทบันทึกการเดินทางของพระองค์นั้น ทรงบันทึกข้อดีและวิธีการจัดการบริหารประเทศในด้านต่างๆที่มีประสิทธิภาพของประเทศนั้นๆไว้และเปรียบเทียบหรือชวนนึกถึงการจัดการในประเทศไทยประกอบด้วย แม้จะล่วงเลยมากกว่า 30 ปีแล้ว แต่พระราชนิพนธ์ของพระองค์แสดงให้เห็นการพัฒนาและกระบวนการสร้างชาติของประเทศนั้นๆซึ่งในระบอบเวลานั้นสามารถนำมาใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาแก้ไขปัญหาในประเทศไทยได้หรือแม้ในยุคปัจจุบัน หลักฐานที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ก็สามารถเป็นคำตอบให้แก่ผู้อ่านได้ว่าเพราะเหตุใดประเทศเกาหลีเหนือ จีน และเกาหลีใต้จึงเป็นมหาอำนาจสำคัญในยุคปัจจุบัน

นอกจากผู้อ่านจะเพลิดเพลินกับข้อมูลทางสังคมวัฒนธรรมแล้ว พระราชนิพนธ์ประเภทบันทึกการเดินทางของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ยังโดดเด่นเรื่องพระราชอารมณ์ขัน พระราชนิพนธ์เรื่อง *แกระรอยโสม* แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญกับตนเองแก่คณะผู้ถวายการต้อนรับ ทรงมีพระราชปฏิสันถารอย่างเป็นกันเองและสร้างอารมณ์ขันอยู่ตลอดการเดินทาง นอกจากนี้ยังทรงบันทึกความรู้สึกนึกคิดของพระองค์ที่สร้างความขบขันแก่ผู้อ่านด้วย เป็นเสมือนการหยอกล้อกับผู้อ่าน ดังตอนหนึ่งในพระราชนิพนธ์เมื่อพระองค์เสด็จพระราชดำเนินเยือนเกาหลีเหนือ ทอดพระเนตรการแสดงของศิลปินเกาหลีเหนือ พระองค์ทรงบรรยายเนื้อหาของการแสดงว่าเป็นเรื่องของบทบาทสตรีในการปฏิวัติ ก่อนจะสรุปแบบหักมุมว่า “ไม่ได้ถามใคร แต่งเอาเอง” ทำให้ผู้อ่านที่คล้อยตามเรื่องราวไปแล้วเกิดความขบขัน ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ว่า “หลายท่าน

เป็นศิลปินประชาชนเทียบได้กับศิลปินแห่งชาติของเรา ดูแล้วก็ผลิตเพลลิดี เปลี่ยนฉากก็ไม่ยึดตายเพราะใช้วิธีนายสไลด์เป็นฉากเสียส่วนมาก สุดท้ายเป็นระบำแบบบัลเลต์เรื่องหิมะตก เขาฉายไฟ ดูแล้วเหมือนหิมะตกจริง ๆ เนื้อหาก็คงจะเกี่ยวกับผู้หญิงมีบทบาทในการปฏิวัติหรืออะไรทำนองนี้ (ไม่ได้ถามใคร แต่งเอาเอง)” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ, 2534, น. 235)

พระองค์แสดงให้เห็นความสนทนากับข้าราชการบริพารทั้งที่ตามเสด็จและที่อยู่ในประเทศไทย ทรงบันทึกเกี่ยวกับ “ผู้ใหญ่” หรือ “คนแก่” ทางเมืองไทยในพระราชนิพนธ์อยู่เสมอ ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ว่า “อย่างอื่นมีบริการ *fast food* โบว์ลิ่งก็มีคนมาเล่นเต็มไปหมด (สมัยเมื่อเด็ก ๆ ผู้ใหญ่เชื่อว่าโบว์ลิ่งเป็นอบายมุข แต่ปัจจุบันเป็นกีฬาซึ่งเป็นของดี)...ห้องเล่นไฟมาจอง (ไทยเรียกไฟนกกกระจอก) ทำไฟ ทอดลูกเต๋าอัตโนมัติ เพียงแต่กดปุ่ม เสียตายไม่มีเครื่องเล่นไฟตอง ไม่อย่างนั้น จะหาไปให้คนแก่ ๆ ไทยที่อยากเล่นแต่มือไม่มีแรงแล้ว” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ, 2534, น. 118) จากพระราชนิพนธ์แสดงให้เห็นน้ำเสียงหยอกล้อและเอ็นดูผู้สูงวัยทางเมืองไทยซึ่งอนุมานว่าเป็นข้าราชการที่ถวายเป็นการรับใช้ หรือในตอนที่ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนโรงงานผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคของประเทศจีน พระองค์และข้าราชการบริพารที่ตามเสด็จได้ซื้อสินค้าจากโรงงานยกเว้นครีมบำรุงผิวให้อ่อนเยาว์ ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ว่า “ข้าพเจ้าและพรรคพวกซื้อสบู่อาบน้ำและของบางอย่างมาใช้ แต่ครีมชะลอความแก่ไม่มีใครซื้อ เพราะคิดว่าแก่อยู่แล้วชะลอไว้ก็ไม่ดีประโยชน์ (แถมราคาก็แพงกว่าอย่างอื่น)” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ, 2534, น. 129) จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงบันทึกสอดแทรกพระราชอารมณ์ขัน อาจกล่าวได้ว่าผู้อ่านจะเกิดความรู้สึกเหมือนกำลังฟังเรื่องเล่าจากเพื่อนทำให้ผู้อ่านไม่รู้สึกถึงช่องว่างระหว่างพระบรมวงศานุวงศ์กับผู้อ่านที่เป็นประชาชนและยังลดความรู้สึก “สูงส่งเกินเอื้อม” ของงานประเภท “พระราชนิพนธ์” แต่เป็นการอ่านบันทึกการเดินทางของนักเดินทางผู้หนึ่งแทน

เนื่องจากพระราชนิพนธ์ประเภทบันทึกการเดินทางของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ มีที่มาจากกรรการราบังคมทูลเชิญจากผู้นำประเทศนั้น ๆ เพื่อเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างไทยกับประเทศของตน สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ทรงแสดงให้เห็นในพระราชนิพนธ์ว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญเป็นกันเองกับผู้เข้าเฝ้าฯ และมีความสน

พระราชหฤทัยในวัฒนธรรมและประชาชนของประเทศที่เสด็จพระราชดำเนินเยือน ดังที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เมื่อเสด็จพระราชดำเนินเยือนเกาหลีเหนือ ทรงพระราชทานชื่อเล่นภาษาไทยให้กับล่ำมชาวเกาหลีเหนือ ความว่า “ล่ำมคนใหม่นี้เคยไปอยู่ลาวหลายปีและเคยไปประจำที่ประเทศไทยด้วย สำหรับล่ำมคนนี้ชื่อเกาหลีว่า ลอ หรือ โรว ก็ฟังไม่ถนัด พวกเราเสนอว่าอยากจะมีชื่อไทยว่าอะไร จะชื่อชลอหรือสุดหล่อดี รู้สึกเขาจะชอบชื่อสุดหล่อมากกว่า” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ, 2534, น. 237) และในตอนทรงกล่าวอำลากับคณะผู้ถวายการต้อนรับในประเทศจีน ทรงแสดงพระราชไมตรีและพระราชอารมณ์ขันดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ว่า “มีคนบอกว่าคราวหน้าจะวางแผนมานานๆ แต่ใครอีกคนบอกว่ามานานก็ดี แต่อย่าตรงที่มาหลายวันตอนจากกันร้องไห้ อย่างนี้มาสามวัน ยังไม่ร้อง!” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ, 2534, น. 279) แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงให้ความเป็นกันเองกับคณะผู้เข้าเฝ้าฯ และคณะผู้เข้าเฝ้าฯ ก็แสดงความชื่นชมและสนิทสนมใกล้ชิดกับพระองค์ท่านเช่นกัน

ความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศปรากฏในพระราชนิพนธ์อยู่หลายตอน ในตอนที่เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศจีน พระองค์ทรงแสดงความสนพระราชหฤทัยในภาษาและวัฒนธรรมจีน ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับรัฐมนตรีจีนเกี่ยวกับกวีนิพนธ์จีน ความว่า “รับประทานอาหารเสร็จแล้ว ท่านนายกฯ หลีเฟิงยกแก้วขึ้นแล้วทอบบทกวีเกี่ยวกับแก้วเรืองแสงที่ข้าพเจ้าท่องเมื่อไปเมืองจีว่ฉวนเมื่อปีที่แล้ว (ใครสนใจติดตามได้ในเรื่องมู่่งไกลในรอยทราย) ภริยาท่านชวนข้าพเจ้าท่องต่ออีกสองบท คือบทที่ข้าพเจ้าท่องคล่องที่สุดคือบท “หน้าเตี้ยแสงจันทร์กระจ่าง” และบทที่เราเอามาแต่งเป็นกลอนไทยว่า “ขุนเทียนนอนได้ไปถึงเช้า ทุกแห่งเราได้ยินเสียงปักขาย ยามราตรีเสียงลมฝนพัดมา ดอกไม้ร่วงไม่รู้ว่าเป็นอะไร” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ, 2534, น. 181) จากพระราชนิพนธ์แสดงให้เห็นว่าพระองค์มีสัมพันธ์ไมตรีอันแน่นแฟ้นกับประเทศจีนและเคยพระราชนิพนธ์บันทึกเกี่ยวกับประเทศจีนไว้แล้วคือ พระราชนิพนธ์เรื่อง มู่่งไกลในรอยทราย นอกจากนี้พระองค์ยังสนพระราชหฤทัยในการแปลวรรณกรรมไทยและจีนข้ามวัฒนธรรม ดังที่ทรงแปลบทกวีและนวนิยายจีนเป็นภาษาไทยจำนวนมากและทรงศึกษาภาษาจีนอย่างแตกฉาน ทรงแสดงพระราชทัศนะเกี่ยวกับการแพร่กระจายของวรรณกรรมจีนในกลุ่มวัฒนธรรมอักษรจีน ประเทศจีนและเกาหลีไว้ด้วย ความว่า “ท่าน

บอกว่าไปเกาหลีก็จะเห็นอะไรหลาย ๆ อย่างที่คล้ายจีน การเขียนหนังสือก็มีตัวจีนปน คนเกาหลีนิยมวรรณคดีของจีน เช่น เรื่องสามก๊ก ซ้องกั๋ง และหงโหลวเมิ่ง (ความฝันในหอแดง) ข้าพเจ้าว่าเรื่องพวกนี้เป็นที่นิยมทั่วโลก เมื่อเร็ว ๆ นี้ยังมีเพื่อนที่อยู่สหรัฐอเมริกาโทรโอเรื่องหงโหลวเมิ่งส่งมาให้” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ, 2534, น. 121)

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินเยือนเกาหลีเหนือ พระองค์ให้ความสนพระราชหฤทัย ด้านภาษาและการเจริญสัมพันธไมตรีกับเกาหลีเหนือ ทรงตรัสถามคณะผู้เข้าเฝ้าฯ ว่า การเรียกชื่อประเทศว่า Chosen นั้นมีความหมายว่าอย่างไร และทรงบันทึกถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเกาหลีเหนือทางการค้า ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ว่า “ข้าพเจ้าถามว่าคำว่าเกาหลีแปลว่าอะไร เขาว่า Chosen แปลว่า ประเทศที่มีอรุณสว่างไสว ท่านรองประธานาธิบดีบอกว่าไทยมีพืชหลายอย่างที่เกาหลีสนใจ เช่น ยางพารา มันสำปะหลัง และข้าว ข้าพเจ้าสงสัยว่าข้าวเกาหลีค่อนข้างเหนียว มีลักษณะอย่างเดียวกันกับข้าวญี่ปุ่น เกาหลีซื้อข้าวจากไทยตั้ง 500,000 ตัน คนเกาหลีจะรับประทานได้หรือ รองประธานาธิบดีบอกว่าข้าวเกาหลีเหนียวกว่า เม็ดสั้นกว่า ใช้ตะเกียบคีบง่าย มีลักษณะต่างกันเล็กน้อย ดูเหมือนว่าตอนแรกเขาจะเอาข้าวไทยข้าวเกาหลีปนกันก่อน ต่อมาคนก็ชินไปเอง ได้ข่าวว่าไทยจะซื้อเส้นไหมจากเกาหลี คิดจะร่วมมือกันด้านเหมืองแร่ เพาะปลูก เลี้ยงไหม นอกจากความร่วมมือทางการค้าแล้วยังมีความร่วมมือทางวัฒนธรรม ไทยส่งคณะวัฒนธรรม และเกาหลีก็จะส่งคณะไปเฉลิมฉลองงานเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระ 60 พรรษา” (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ, 2534, น.198)

พระราชนิพนธ์ แกะรอยโลม จำนวน 285 หน้า มีภาพประกอบจำนวนมาก นับเป็นพระราชนิพนธ์ประเภทบันทึกการเดินทางของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ที่มีคุณูปการต่อการศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับประเทศเกาหลีใต้ จีน และเกาหลีเหนือ ในปี พ.ศ. 2534 ก่อนที่ประชาชนชาวไทยจะมีโอกาสหาข้อมูลเกี่ยวกับประเทศมหาอำนาจทั้งสามได้อย่างง่ายดายผ่านระบบออนไลน์เช่นในปัจจุบัน การอ่านพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ถือเป็นการเปิดโลกของผู้อ่านและทำให้ทราบ bahwa ในปี พ.ศ. 2534 ประเทศเกาหลีใต้ จีน และเกาหลีเหนือมีการพัฒนาในด้านใดบ้าง อาทิ ระบบโรงงานอุตสาหกรรม ระบบการศึกษา การรักษาสิ่งแวดล้อมและอุดมการณ์ทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลเกี่ยวกับประเทศเกาหลีเหนือที่น้อยคนนักจะมีโอกาสได้ไปเยือนและพบเห็นวิถีชีวิต

ด้านต่าง ๆ ของชาวเกาหลีเหนือ นอกจากนี้พระราชนิพนธ์ประเภทบันทึกการเดินทางของพระองค์ยังแสดงให้เห็นพระราชภารกิจของพระบรมวงศานุวงศ์ไทยในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศเพื่อการเจริญสัมพันธไมตรี การแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ ความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการศึกษา พระราชนิพนธ์เรื่องนี้ได้มีลักษณะสูงส่ง อ่านยาก ตามขนบความเข้าใจของผู้อ่านต้องอ่านประเภทพระราชนิพนธ์ในทางตรงกันข้าม พระราชนิพนธ์เรื่องนี้ พระองค์ทรงใช้ภาษาที่อ่านง่าย กระชับ สดแทรกพระราชอารมณ์ขันทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพราวกับร่วมเดินทางไปในขบวนเสด็จฯ ด้วย ดังที่ทรงเปรียบเปรยไว้ว่า ผู้อ่านคือ “ผู้อ่านที่ติดตามการท่องเที่ยวในโลกกว้างของข้าพเจ้ามาตลอด” นั่นเอง

รายการอ้างอิง

พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. ตรีภักดิ์. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน

2564 จาก http://www.royin.go.th/?page_id=10629

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ. (2534). *แกระรอยโสม*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.

อรสฤษี ชัยทองศรี. (2558). อุดมการณ์ชนชั้นกลาง (ใหม่) ในหนังสือบันทึกการเดินทางของ “นิ้วกลม”. ใน *วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์* (น. 26-46). กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.